

listkov pred vojno in na njeno dramo V provinci (1940), ki je s snovjo iz zatohlega provincialnega šolskega življenja bila večkrat repertoarno napovedana, vendar nikoli izvajana. S svojo tematiko, pa tudi kar sama po sebi, pomeni prav gotovo še dodatno potrdilo profesoričine intimne privrženosti literaturi in učiteljskemu poklicu; sicer pa je kot mentorica recitacijskih in dramskih krožkov skozi leta svojega službovanja pripravila še vrsto priložnostnih besedil za šolske nastope; z njimi in z živo neposredno besedo je razvnela v mladih ljudeh navdušenje za lepo besedo in gledališko umetnost.

Torej je bil zadnji dan prejšnjega šolskega leta — sredi hrupa predpočitniškega zapiranja šolskih vrat — hkrati praznik res izjemno ustvarjalne pedagoške osebnosti, literarne zgodovinarke, ki je poleg Marje Boršnikove gotovo doslej najmarkantnejša, plodne publicistke in prevajalke — Silve Trdinove. Teh nekaj vrstic naj ji bo v voščilo in obenem želja po kar se da plodnem nadaljevanju bogatega strokovnega dela; uredništvo JiS jih kot svoji nekdanji sodelavki izreka še toliko bolj od srca.

M. K m e c l  
Filozofska fakulteta v Ljubljani

## V spomin

### PROFESOR DOKTOR RUDOLF KOLARIČ

V začetku junija smo se tiho poslovili od profesorja doktorja Rudolfa Kolariča, nazadnje upokojenega rednega profesorja novosadske univerze. Profesor Kolarič je za našo širšo javnost predvsem član znane predvojne peterice, kasneje četverice, ki je v tridesetih letih poskrbela najprej za sodobnejše slovenske čitanke, nato pa je za Breznikom tudi oskrbela novo srednješolsko slovnico (1943 najprej za tretji in četrti razred tedanje gimnazije, 1947, 1956 in 1964 pa za vse razrede). To je bila slovnica, po kateri so v šolah posredovali sestav slovenskega knjižnega jezika vsaj do leta 1965, ko je izšel prvi zvezek Toporišičevega Slovenskega knjižnega jezika. Skupina je tudi vse do šestdesetih let spremljala delo na srednji šoli, razmišljala o pouku, sestavljala učne načrte, ali o njih razmišljala.

Rudolf Kolarič je bil rojen 14. aprila 1898 v Ilovcih v Slovenskih Goricah, umrl pa je 7. junija 1975 v Ljubljani. Še med študijem na ljubljanski univerzi je bil v letih 1920—1923 najprej pomožni, nato do 1927 stalni asistent (po lastnem zapisu knjižničar) v Slovanskem seminarju ljubljanske univerze. Po dvajsetletnem srednješolskem obdobju je od 1947 do 1958 delal v Inštitutu za slovenski jezik SAZU in tam med 1952 in 1958 opravljal delo upravnika Inštituta (kot v. d.) ter od 1950 do 1958 še honorarno predaval zgodovinsko slovnico in dialektologijo na ljubljanski slovenistiki. Med 1958 in 1968 je profesor slovenskega jezika in književnosti v Novem Sadu in v tem času tudi predava slovenski jezik na beograjski filološki fakulteti. — Rudolf Kolarič je začel z uredniškim delom že pred vojno (bil je urednik jezikovno-terminološkega dela revije Slovenski tisk in eden izmed urednikov zbirke Cvetje), po vojni pa je bil član uredniškega odbora Južnoslovanskega filologa, Zbornika za filologijo i lingvistiku Maticе Srpske

(od 1957 do 1970) in Priloga proučavanja jezika v Novem Sadu. — Bil je med pobudniki za ustanovitev Slavističnega društva pred štiridesetimi leti in njegov prvi tajnik. Njegova bibliografija do 1968 je bila objavljena v Zborniku za filologiju i lingvistiku XI (Novi Sad 1968) in v Jeziku in slovstvu ob sedemdesetletnici (Jože Toporišič, Sedemdeset let Rudolfa Kolariča, JiS XIII-7, 201).

Ob tej priložnosti zato osveljujemo le nekaj pglavitnih smeri Kolaričevega snovanja.

Osrednjo smer Kolaričevih strokovnih prizadevanj lahko razberemo že iz naslova njegove disertacijske teme Vokalizem in akcent vzhodnoštajerskega (prekmurskega) narečja s posebnim ozirom na jezik dajnkovskih spisov; torej dialektologija — in kakor je bilo v tradiciji Ramovševega seminarja — iz tega in na tej osnovi tudi zgodovina jezika.

V prvi vrsti se je posvetil študiju štajerskih govorov, od neštajerskih je načel vprašanja sintakse pivškega govora (Razprave SAZU 5, 1959, 42—47). Pregled štajerskih govorov je prikazal v Pogovorih o jeziku in slovstvu (Maribor 1955, 54—60). Med 1952 in 1960 je sistematično zbiral gradivo iz vzhodnoštajerskih govorov (o tem je poročal v novosadskem Godišnjaku Fil. fak. 4, 1959, 393—395; 5, 1960, 457—458). Sodobno stanje je primerjal s starejšo stopnjo, ki jo je poznal iz otroških let, in prikazal povrsti najprej Središko govoricu in spodnjeprleški govor (SR IX, 1956, 162—170), nato v varšavski reviji Prace filologiczne haloški govor (18, 1964, 395—401) in v zborniku Svet med Muro in Dravo (Maribor 1968, 630—650) prleško narečje. Kolaričeva teoretična izhodišča in metodologija so pretežno tista, ki jih je Ramovšev učenec sprejel v šoli velikega učitelja, čeprav si je tradicionalni opis glasoslovnega, naglasnega in oblikoslovnega sestava prizadeval razširiti tudi z omembo nekaterih funkcijskih besed (predlogi, vezniki) in medmetov ter s posegom v vprašanja stavčne sintakse, vendar ga je ugotovitev, da se prleški stavek bistveno ne razlikuje od knjižnega, pri tem bolj ovirala kakor spodbujala k opazovanju govorne (narečne) skladnje. V interpretacijo se zato Kolarič ni spuščal.

Kolarič se je dialektologije loteval tudi s širšega, načelnega vidika. O vprašanjih slovenske dialektologije je poročal mednarodni strokovni javnosti, opozoril je tudi na potrebo po upoštevanju otrokovega narečja pri šolski jezikovni vzgoji (Narečje—knjižni jezik—šola, JiS I, 1956, 11—12), razmišljal pa je tudi o »književnikovem odnosu do ljudskega govora« (JiS II, 1956/57, 8—13); to ga je iz dialektologije pripeljalo v stilistiko. Razumljivo je, da se je v sestavku o razmerju med leposlovnim jezikom in strokovnimi jeziki potem polagoma trgala od izročila v sodobnejše pojmovanje socialnih in funkcionalnih zvrsti, kar je s pomočjo češke spodbude opravila naslednja stopnja naše jezikoslovne znanosti. — Delo v novosadskem središču ga je verjetno pripeljalo prav na rob najnovejših smeri jezikoslovja, psiho- in sociolingvistike; tako je pisal o slovenskem otroškem govoru (Godišnjak Fil. fak. u Novom Sadu, 4, 1959, 229—258), o problemih jezikovnih srečanj v razvoju slovenskega jezika (JF 25, 1961—1962, 65—73) in o potrebi skupne raziskave slovenskih in nemških mejnih narečij (Zweiter Internationaler Dialektologenkongress. Vorgesehene Vorträge 9, Marburg/Lahn, 1965, 11).

Drugo pomembno področje obsega vprašanja zgodovine slovenskega jezika, periodizacije razvoja, odprta vprašanja raziskav, vendar se zdi, da je najbolj primerno, če v tem prostorsko omejenem prikazu nakažemo predvsem Kolaričeva prizadevanja zadnjih let. Zaradi tega tudi ne omenjamo Kolaričevega »vmesnega« področja — raziskav slovenske slovnice, kjer ga je zanimal zlasti pridevnik (stopnjevanje, določnost, člen).

Vprašanja brižinskih spomenikov se je Kolarič lotil najprej v članku Ali so Brižinski spomeniki res starocerkvenoslovanski v Stiebrovem zborniku. (Studia z filologii polskiej i slowanskiej, Warszawa 5, 1965, 145—153). Leta 1968 je v knjigi Freisinger Denkmäler — Brižinski spomeniki — izšla Kolaričeva jezikovna analiza BS z dodatkom, v katerem je zavrgel veljavno tezo koroškega nastanka brižinskih spomenikov in opozoril, da je treba v spomenikih videti mlajše prepise starejših besedil, ki so izvirala iz programa oglejskega pokristjanjevanja, to pa da je bilo na današnjem slovenskem ozemlju vsekakor sto do dve sto let starejše od salzburškega pokristjanjevanja. Freisinški škofje naj bi na novo dobljenem škofjeloškem ozemlju — kar se ujema z datumom nastanka BS — dali prepisati prvotna oglejska besedila. Strokovna kritika, zlasti pokojni cerkveni zgodovinar Maks Miklavčič in zgodovinar Bogo Grafenauer, je Kolaričeve ugotovitve spodbila, ne nazadnje zaradi metode, ki je v želji, da bi nova teza čim bolj izstopila, zanemarila dognano in doslej veljavno, zlasti ugotovitev o obstoju koroške kneževine v prvih stoletjih po naselitvi, kar je teoretična podpora tezi o nastanku naddialektne jezikovne zvrsti, ter pomen zgodovinskega vira Conversio. Posredno pa se je Kolarič s tem lotil vprašanja, ki v zadnjem času ponovno zanima strokovnjake: od kod cerkveno izrazje predmoravske dobe pri zahodni skupini Slovanov.

Ne glede na omenjena in druga stališča (tudi jezikoslovci so ugovarjali zaradi interpretacije jezikovnega stanja) je treba Kolariču priznati, da je — kot že marsikdaj doslej — opozoril na potrebo po študiju preteklosti od njenih začetkov naprej, po upoštevanju vseh, tudi manj znanih dejstev in podatkov ter po ugotavljanju kontinuitete v zgodovini naše pismenosti z namenom, ustvariti podlago za kolikor mogoče polno predstavo o našem materialnem in duhovnem življenju v preteklosti. Ker pa se Slovenci le stežka trgamo od veljavnih konceptov — in ker je Kolarič v svojem dokazovanju zagrešil tudi precej spodrseljave, je prvi objavi sledila razprava, ki je potekala takole: V Godišnjaku Fil. fak. u Novom Sadu, XI/I, 1968, 125—132 je Kolarič objavil svoj drugi dodatek Brižinskim spomenikom, nakar je v Bogoslovnem vestniku (28, 1968, 277—282) napisal prvo kritiko Maks Miklavčič, sledila je ocena Boga Grafenauerja v ČZN (Zgodovinarjeva prolegomena k novi izdaji freisinških spomenikov, ČZN n. v. V, 1969, 146 d.). Kolarič je odgovarjal v Prostoru in času, in sicer v tem zapovrstju: Kontinuiteta slovenskega knjižnega jezika in literature od konca 8. stoletja do danes (PČ II, 1970, 252—261), Pokristjanjevanje Slovencev v novi luči (PČ II, 1970, 544—550), na kar je Bogo Grafenauer odgovoril s polemiko O pokristjanjevanju Slovencev — »Nova luč« ali »tavanje v temi«? (PČ III, 1970, 190—191). Sledil je Kolaričev prispevek Štivanski misijonarji med Slovenci in Brižinski spomeniki (PČ III, 1970, 312—313) in Odgovor B. Grafenauerju (PČ III, 1970, 430—434). Bogo Grafenauer je sklenil polemiko s sestavkom Sunt certi denique fines! (PČ III, 1971, 685—687.)

Iz razpravljanja je mogoče razbrati, da se je Kolarič ukvarjal z obširno analizo Alasia da Sommaripe, napisal pa je tudi uvod v reproducirani ponatis Kopitarjeve slovnice (Cankarjeva založba in Trofenik, 1971) ter uvod v prav tako izdajo Pleteršnikovega slovarja (1975).

Na kraju je treba poudariti še, da je bila Kolaričeva vloga posrednika slovenske kulture v jugoslovanskem prostoru, zlasti v Novem Sadu in Beogradu, doslej premalo ocenjena in cenjena. Nekaj je k temu prav gotovo prispevala naša izključna zaverovanost v slovenske strokovne probleme, nekaj pomanjkanje strokovnjakov, nekaj pa dejstvo, da med nami prevladuje individualno delo in individualno reševanje nalog tudi takrat, ko bi jih morali reševati skupno. Take razmere povzročajo nasprotno reakcijo in ne nazadnje zagrenjen občutek osame, ki ga je pokojni profesor Kolarič izrecno zapisal v eni izmed polemik (PČ III, 1971, 313).

Profesor Kolarič si je s številnimi pobudami — na tem mestu se nekaterih niti dotaknili nismo — izbojeval v slovenistični stroki dostojno mesto. Slava njegovemu spominu!

Breda Pogorelec  
Filozofska fakulteta v Ljubljani

## Zapiski, ocene in poročila

### OD KOD IZVIRA PRIIMEK BROZ?

Priimek predsednika republike srečamo tu intam tudi v Sloveniji, vendar spada s svojo frekvenco okrog 50 med razmeroma najmanj pogostne; v isto skupino moramo prišteti še redkejša priimka Broš in Brož ter nekoliko številčno močnejše patronimike Brožič, Brožič in Brozovič. Iz priimka Broz so izpeljani tudi Brošak, Brozan in Brozina. — (Menjava končnih soglasnikov s — z — š — ž ni pri prehajanju tujih prvin v slovenščino nič nenavadnega, npr. priimki Paradis, Paradiš, Paradiž; Primus — Primož; Tomas, Tomaz, Tomaž; Mikuš, Mikuž, ipd.) Bolj pogostna je celotna skupina teh priimkov v hrvatski kajkavščini, kjer so nekateri izmed njih znani že od 15. stol. (prim. P. Skok, ERHSJ I, 1971, str. 34). Hipokoristični priimek Brožek (in priimek Brož) nas tudi v češčini opozarjata na isti izvor.

Znano je, da je veliko slovenskih (in drugih) priimkov nastalo iz nekdanjih krstnih imen, ki so bila skoraj v celoti latinskega, grškega ali hebrejskega izvora; spomnimo se samo hebr. *jehochanan* s pomenom »bog je dober, prijazen«, ki je v neštetih različicah in adaptacijah postalo v evropskih je-

zikih najpogostnejše ime, npr. *Ivan, Janez, Jovan, Jan, Johann, Jean, Ion*, itd.); takšna imena so se velikokrat brez sprememb prelevila tudi v priimke, večinoma pa so dobila patronimične oblike, kot so: *Ivanov, Jovanovič, romun. Ionescu, Janežič, Johanson, Hansen*, ipd.

Zaradi pogostne rabe in najrazličnejših stopenj emocionalnega odnosa do otrok so se imena deloma krajšala in spreminjala do skorajda nespoznavnih razmerij (prim. *Bartholomeus* : *Bart, Jernej*); opuščali so se nenaglašeni začetni zlogi, npr. *Valentin, Martin* → *Tine, Tinko, Tinče, Tinček; Anton* → *Tone, Tonček; Agnes* → *Neža, Nežika*, ipd. Včasih so se imena skrajšala tudi za enega ali več končnih zlogov, npr. *Michael* → *Miha, Nikolaj* → *Niko*, ipd. Takšne oblike imen so ob »normalnih« prehajale tudi v priimke, zato srečamo poleg priimkov *Martinc, Martinčič* tudi priimke *Tinče, Tinko* in poleg *Antončič* tudi *Tončič, Tonejc*.

S podobno aferizo prvega zloga moramo računati tudi pri priimku *Broz*; polna oblika imena *AMBROS* (*Ambroz, Ambrozij,*